

ATATÜRK VE KADIN EĞİTİMİ

AYNUR GEDİL

Cumhuriyet Türkiye'si'nin Osmanlı İmparatorluğundan devir aldığı toplum mirası, ekonomik ve sosyal hayatın dışına itilmiş Türk kadınının, erkeğiyle eşit haklardan yoksun oluşuydu. Türk milletinin en kısa zamanda çağdaş yaşama şartlarına ve uygarlık düzeyine yükselmesini amaç edinen bir lider olarak Atatürk'ün yaptığı tüm inkılâplarda özellikle öncelik verdiği konu, millî eğitimidir; Çünkü o, millî eğitimi kalkınmanın temeli sayıyordu.

Atatürk, kadınlarını eğitmeyen bir toplumun yükselmeyeceğine inanmıştır. Bu sebeptendir ki, "Bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça, diğer yarısının göklere yükselmesinin imkânsız" olduğu gerçeğini her fırsatta hatırlatmayı görev bilmıştır.

Atatürk 1-28 Temmuz 1918'de Viyana-Karlsbat'ta tedavi edilmekte iken tuttuğu günlüklerde, eski ananelere bağlı kalarak yaşayanların zamanın şartlarına uymamakta olduğunu ve özellikle medenî hayatta çalışan bir erkeğin sosyal ve fikrî hayat için eşinin de aynı düzeyde olmasını isteyeceğini yazıyor ve sonuçta şöyle diyor:

"Kısacası kadın meselesinde cesur olalım, kuruntuyu bırakalım, açılınlar, onların zihinlerini ciddî ilimler ve fenler ile süsleyelim, şeref ve gurur sahibi olmalarına birinci derecede önem verelim."¹

Biz bu günlüklerden anlıyoruz ki kadınların eğitilmeleri gerektiğini Atatürk o tarihlerde düşünmüştür.

Sakarya Harbi'nden önce, yani Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin kuruluşundan 15 ay sonra 16 Temmuz 1921 tarihinde toplanan Maarif Kongresinde Atatürk, öğretmenlere hitap ederken, İmparatorluğun çöküşündeki nedenin eğitimsizlik olduğunu belirtmiş, kadın ve erkek öğretmenlerin işbirliği ile "Millî Maarif"i kurulabileceğini savunmuştur.

¹ A. Afetinan, Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması, İstanbul, 1968, s. 106; A. Afetinan, "Türk Kadın Haklarının Tanınmasının Kültür Devrimindeki Önemi", Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi, RCD Semineri, Ankara, 1972, s. 115

Bu, Büyük Önderin millî kurtuluş için verilen mücadeleler arasında eğitim davasına verdiği önemi göstermek bakımından derin bir anlam taşımaktadır.²

1 Mart 1922 Türkiye Büyük Millet Meclisini açış konuşmasında, eğitim meselelerinin önemi üzerinde durduktan sonra, kadınlarımızın erkeklerle aynı öğretim derecelerinden geçerek yetiştirilmelerinden bahseden Atatürk, bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Bir taraftan bilgisizliği ortadan kaldırmaya bir taraftan da memleket evlâdını sosyal ve ekonomik hayatta fiilen etkili ve verimli kılabilmek için gerekli olan ilkel malûmatı pratik bir tarzda vermek, millî eğitim usulümüzün esasını teşkil etmelidir. Ortaöğretimde de eğitim ve öğretim usulünün pratik ve uygulamalı olması esasına uymak şarttır. Kadınlarımızın da aynı tahsil derecesinden geçerek yetişmelerine önem verilecektir.”³

27 Ekim 1922’de Mustafa Kemal’in büyük zaferini kutlamak üzere İstanbul’dan Bursa’ya kadın ve erkeklerin bulunduğu bir öğretmen grubu gelir. Atatürk, bu gruba hitaben yaptığı konuşmada şöyle demiştir:

“Öğretmen hanımlar, öğretmen beyler! Bütün bu hakikatlerin milletçe iyi anlaşılması ve iyi hazmedilebilmesi için herşeyden evvel bilgisizliği ortadan kaldırmak lâzımdır. Bu sebeple maarif programımızın, maarif siyasetimizin temel taşı, bilgisizliğin giderilmesidir. Bu giderilmedikçe yerimizdeyiz... Yerinde duran birşey ise geriye gidiyor, demektir. Bir taraftan genel olan cahilliği yok etmeye çalışırken, diğer taraftan toplumsal hayatta bizzat faal ve faydalı, verimli elemanlar yetiştirmek lâzımdır. Hanımlar, Beyler! Katiyen bilmeliyiz ki, iki parça halinde yaşayan milletler zayıftır, hastadır.”⁴

Cinsiyet farkı gözetilmeden kadın ve erkek bütün vatandaşların eşit fırsatlardan yararlanmaları gereğinin hatta Öğretim Birliği Kanununun ilk işaretlerini de Atatürk bu konuşması ile vermiştir.⁵

² A. Afetinan, Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması, s. 107; İhsan Doğramacı, “Atatürk ve Eğitim”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 1, Sayı: 3, s. 654

³ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, c. 1, 3. bs., Ankara, 1981, s. 230

⁴ a.g.e., c. 2, s. 44, 45

⁵ Hıfzırahman Raşit Öymen, “Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk’ün Etkisi”, Atatürk Konferansları, 1973-1974, s. 190

Cumhuriyetin ilânından dokuz ay önce 23 Ocak 1923 tarihinde, Bursa Sultani Mektebinde şerefine verilen ziyafette yaptığı konuşmada Atatürk, ilim ve maârifin süngülerden toplardan daha tesirli olduğunu, vatanın ayrılmaz bir bütün olan kadın ve erkeğin çalışmasıyla ilerleyeceğini belirtmiş ve bu konudaki inancını şu sözlerle açıklamıştır:

“Beyler! Bu ilim ve irfan orduları şüphe yok ki milletin organlarından yalnız bir kısmıyla teşekkül ederse elbette eksiktir. Toplum, birbiri için gerekli iki unsurdan meydana gelmiştir. Bu iki unsur her bakımdan birbirinin yardımcı, koruyucusu olmadıkça toplum eksiktir ve ondan teşekkül eden ve edecek olan kurtuluş orduları da yarım, zayıftır.

Hanımlar, Beyler! Söz konusu etmek istediğim iki unsurdan birisi (Hanımlara hitaben) sizsiniz ve birisi de (Beylere hitaben) sizsiniz... Bu iki parça her bakımdan birbiriyle eşit olmak mecburiyetindedir. Aklın, mantığın, tabiatın emrettiği şey de budur. Esas itibarıyla iki mevcudiyet arasında söz konusu olan bu eşitlik; toplumun bütünü için de söz konusudur. Bu sebeple kadınlarımız; erkeklerimizle ilimde, fende faaliyette eşit olacaktır; yani aynı olgunluk derecesine ulaşacaklardır... Kadın ve erkeğin aynı suretle eğitim ve öğretim görmesi açıktır. Bu sebeple yeni Türkiye Devleti ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, bundan sonra takip edeceği maârif programlarında bilhassa bu noktayı çok büyük ehemmiyetle dikkate alacaktır. Kadınlarımız da tabii ki erkekler gibi aynı tahsil derecelerinden geçecek, kendisi için ve kadınlığı için, toplumun kendisinden isteyeceği vazifeleri yapmaya güçleri yetecektir. Bu tarzdaki programlarla, kadınlarımızın ulaşabileceği mertebeyi ve o kadınların yetiştireceği fedakâr evlâtları düşündükçe memleketimizin ve toplumumuzun ne kadar bayındır, ne kadar gelişmiş ve mesud olacağını şimdiden görmekle kalbimde büyük bir mutluluk hissediyorum.”⁶

31 Ocak 1923’de Atatürk İzmir’de halkla yaptığı konuşmasında kadınların yeni Türk toplumundaki yeri üzerinde açık bir ifade ile durduktan sonra sözlerini şöyle sürdürmüştür:

“Bir toplum, cinsinden yalnız birinin yeni gerekleri edinmesiyle yetinirse o toplum yarıdan fazla kuvvetsizlik içinde kalır.

⁶ T.T.K. Arşivi No. 1091

narak, kız çocuklarının da okutulması bir anayasa emri haline getirilmiştir.¹¹

Atatürk 30 Ağustos 1925'de Kastamonu'da yaptığı konuşmada, Türk Eğitim sisteminde karma eğitimin kaçınılmaz olduğunu açık bir biçimde söyle ortaya koymuştur:

“... Bir toplum, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelir. Mümkün müdürki bir kütlenin bir parçasını ilerletelim, diğerini müsamaha edelim de kütlenin hepsi yükselme şerefine erişebilsin? Mümkün müdür ki bir topluluğun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklerle yükselebilsin? Şüphe yok yükselme adımları, dediğim gibi iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak ve ilerleme ve yenilik alanında birlikte yol alınmak gerekir. Böyle olursa inkılâp muvaffak olur. Memuniyetle görmekteyiz ki bugünkü gidişimiz gerçek ihtiyaçlara yaklaşmaktadır. Herhalde daha cesur olmak lüzumu açıktır.”¹²

Böylelikle Türk eğitim tarihine karma eğitim sistemi ilk defa bir ilke olarak girmiştir. Nitekim 1926 yılında toplanan III. Heyet-i İlmiye'nin aldığı kararlar ışığında 1927-1928 öğretim yılında 71 okuldan 23 tanesi karma eğitime geçmiştir.¹³

Atatürk'ün gerçekleştirdiği en önemli eğitim reformu olarak bilinen yeni Türk harflerinin 1 Kasım 1928'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilerek uygulamaya konulmasıyla, okumaya olanak bulamayan Türk kadını, eğitimde erkeklerin eriştiği düzeye kavuşmuştur. Atatürk bu hususun ne kadar önemli olduğunu “Hepimiz hususî ve umumî hayatımızda rastgeldiğimiz okuma yazma bilmeyen erkek kadın her vatandaşa öğretmek için can atmalıyız” diyerek belirtmiştir.¹⁴ Atatürk'ün gösterdiği bu çabalar sonucunda 1923 yılında % 9 olan okur yazarlık oranı, 1938 yılında % 21,6'ya yükselmiştir.¹⁵

¹¹ Ahmet Mumcu v.d., Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II, Atatürkçülük (Atatürkçü Düşünce Sistemi'nin Temelleri), 1986, s. 160-162; Şerafettin Turan, “Tevhid-i Tedrisat” Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi, RCD Semineri, s. 83, 84

¹² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 2, s. 216, 217

¹³ Galip Karagözoğlu, “Atatürk İnkılâbının Yerleşmesinde ve Gerçekleşmesinde Eğitimin Rolü ve Gereği”, Atatürkçülük, 2. kitap, s. 138

¹⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 1, s. 360

¹⁵ Galip Karagözoğlu, “Atatürk'ün Eğitim Savaşı”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 2, sayı: 4, s. 213

Görülüyor ki Atatürk, Türk Milletinin kadını erkeği ile bir bütün olduğuna inanmış, Türk toplumunun yeniden şekillenmesinde Türk kadınının rolünü çok iyi kavramış olduğu için eğitimine ayrı bir önem vermiş ve bu konuda dünyanın pekçok ülkesine örnek olmuştur.